

ГОДИНА II.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 59.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКОГ ПОЗОРИШТА.

(Наставак.)

После три године дана одмора отвори се београдско позориште по други пут у јесен г. 1868. Наименован буде нов одбор, и један његов члан за књижевно-уметничког управитеља. Приступи се к састављању глумачке дружине. У ову даде стара мандровићева дружина само два члана, Стенића и Јовановићку; из стенићеве дружине беше изабран Тоша Јовановић; као почетница би примљена Мара Гргурова; а главни део дође од новосадске дружине: Лаза Поповић са женом, Д. Коларовић са женом, Н. Рашић са женом, Милка Гргурова, М. Бошњакловић, М. Станишић, Ђ. Целеш, А. Савић, Тоша Марковић, Пера Јовановић, касније су дошли из загребачког позоришта А. Мандровић, М. Цветић и жена му и Ј. Племенчић, од новосадске дружине Л. Телечки, Д. Ружић, Д. Ружићка, Сава Рајковић, Л. Лугумерски са женом и Васа Поповић; из немачког позоришта М. Јеленскова и Н. Недељковић; из мађарског позоришта А. Бачвански; и од своје куће, али пре тога наизменце глумац код сва три народна позоришта, Ђ. Рајковић. Осим тога дођоше још од своје куће П. Добриновић, Н. Стојановић, Коста Ђорђевић и Бошњакловићка.

Ово су сва иоле знатнија имена, с којима смо се на позоришним објавама београдским за ових пет година сусретали. Види се, да су све ове снаге дошле у Београд од других позоришта, а највише од новосадског.

Отворање београдског позоришта године 1868. произвело је и по други пут јак потрес код оба друга позоришта, а особито код новосадског, које је одмах у почетку морало и управитеља и половину својих чланова уступити Београду. С тога су и долазиле од оба позоришта

београдском одбору жалбе. Загребачко се позориште на скоро опоравило, добивши много већу субвенцију него што је имало београдско позориште, и према томе повињујући плату својим члановима одмамило је к себи опет натраг и своје а и неке београдске чланове. С тога су се глумачке плате у Загребу према онима од 1862. године данас скоро удвојиле. Онда беху чланови плаћани са 40 — 60 фр. месечно, сад се плаћају са 80 — 120 фор. Много је тежи и опаснији био положај новосадског позоришта, које због већег броја изгубљених чланова, које с тога, што није имало нити има сигурне субвенције, а ипак је и оно по невољи морало повишавати плате својим члановима. У јесен 1867. године беше код нашега позоришта у Новоме Саду највећа плата месечно 55 фр. а сада је скочила на 70 — 90 фр. ав. вр.

Што су глумачке плате код сва три позоришта у почетку морале скочити, било је веома природно, јер се број глумаца из два позоришта на један пут морао поделити на три. Али је вредно запитати, за што су и после скагале и за што још и сад скачу? Сама скупоћа није једини, а није ни главни узрок. Томе је узрок поглавито у томе, што је несаразмерица између броја позоришта и броја глумаца остала и сад она, која је била у почетку, т. ј. према позоришним потребама није се производило доста нових глумачких снага, те није било међу њима такмичења. Ко је томе крив! Загребачко позориште није много производило, али није ни морало, прво што му губитаке у члановима није био велик, друго што је, имајући јаку субвенцију, кадро било готове глумце добијати из Новог Сада и Београда. У Новоме Саду произ-

водило се доста, а и данас се још непрекидно доста производи, али су многи у Београд и у Загреб на веће плате одлазили. А кад запитамо, колико је глумачких снага поникло на београдској позорници за ових пет година? Одговор је: једва петоро. Резултат мален и по броју и по вредности, јер ови сви, изузимајући једну, нису били изашли из почетничког стања, па су само у мањим улогама били употребљавани.

Ова непроизводња глумачких снага у Београду била је узрок, за што су тамо плате и средњих глумаца дошле до оне висине, до које пре тога нису могли доћи ни бољи глумци. Та непроизводња била је дакле и један од главних узрока кризи и катастрофи београдског позоришта. Осим тога цензурске прилике у Београду за последње три године биле су такве, да многи, па и класични, комади нису могли бити представљани. За то је управа набављала за скупе новце прве представљачке снаге на словенском југу, а и својима је повишавала плате, да би публици представљачком уметношћу накнадила губитак у одабраном, ако смемо рећи „слободоумнијем“ репертоару.

Кад видимо, да се овај слаби резултат у произвођењу нових глумачких снага у Београду појављује и у 1865. години, кад се свршивала артистична управа глумца редитеља, и у 1873. години, кад се свршивала артистична управа другог глумца редитеља; и кад с овим упоредимо, да је код нас у Новоме Саду и до 1858. било спремно ваљано коло нових глумачких снага, и да је од 1868. до сад оцет однегован ваљан подмладак, а да је новосадско позориште и до 1868. и од 1868. овамо било под артистичном управом људи књижевника, који никад нису били глумци: то се онда не ћемо ни мало преварити, ако изречемо, да глумац као артистични управљач не може да производи нових глумачких снага. Глумац управљач има пре свега да се стара, да представе испадну што боље, а произвођење нових глумаца то је нешто одвојено од тога, а често и нешто томе противно. Производити нове глумачке снаге није ствар лака, а није ни пријатна. Ко се на то одважи, тај пре свега има на себе да натовари двоструки, троструки посао. Али то још није оно, што је најтеже. Јер ако је који готов да жртвује своју муку и посао, има још уза све то да пробије и две јак

стене, а то су старији глумци и публика. Старији глумци не ће ни по што да трпе, да их новајлије уздрмају на њиховим столицама, а публика жели, да одмах ужива оно, што је боље. Тешко артистичном управљачу, који се поплаши од ове Скиле и Харибде. А то бива редовно код глумца управљача. Старији глумци уједно су и његови другови. Он им се не сме замерити тиме, да ствара такмаце њима, а може бити и самом себи: а и пред публику пробитачније је излазити са старом извечбаном гардом него са новацима. Обе ове стене опасне су и свака за себе, а тим опасније, кад се сложе, кад глумачке сплетке иза кулиса начине савез с појединим котеријама из публике, с појединим новинарским рецензентима, и т. д. Све ове тешкоће, сви ови нападаји још су већи, кад је управљач књижевник; само што их се он не боји, јер не зависи од њих.

Сад нешто о народном и о идеалном правцу, који треба да влада код сваког позоришта, а особито код народног. Такав правац може дати само човек, који целу позоришну ствар гледа с неке висине, који тежи за све вишим и вишим, који рад свој не удешава по плати и награди, него је готов и да жртвује, а тога не може радити, глумац, који је непрестано у вртлогу безбројних ситних и најситнијих послова, па нема кад да се доопне на више гледиште. Он се брине само за дневне потребе позоришне, а не и за оне, што ће тек да наступе после дужег времена. Уз то је код нас у првом времену развика нашег позоришта, сваки поље старији глумац поникао на туђем земљишту: један је питомац немачке, а други мађарске Талије, а ту је међу глумцима већ одавна овладао материјализам, па је и у њих саме продрио, а с њиме заједно и дух туђинске народности. У таком случају само би какав ванредан дух кадар био туђинску уметност тако згодно накалати на дрво српске народности, да цвет и плод од тога буде после чисто српски. За то се иште много; иште се, да се такав човек препороди као Србин, да продри и у најдубље и најскривеније изворе народног живота, језика, песничтва и свију народних особина, и да их научи љубити, поштавати, неговати и њима се поносити. Само ће тако знати, шта му ваља чинити, чега ће се клонити; само ће тако

избећи погрешку, да не пресађује читаво туђинско дрво, где је може бити довољан само мален каламак; само ће тако моћи стварати српско а не ће препочињати туђе позориште.

По што се дакле види, да у Београду под артистичном управом, док је она била у глумачким рукама, нити се производио нов глумачки подмладак, нити је завод руковођен у правцу

идеалном и народном: то мислимо, да је учињена велика погрешка, ште је закон о београдском народном позоришту од г. 1870. нарочито одделио књижевну и артистичну и уметничку струку, па управу над целом позорницом предао у руке глумцу редитељу.

Сад да лаким погледом расмотримо развитак наше драматске књижевности.

(Наставиће се.)

Д И С Т И Н Ц Е

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Чаша воде.“) Болест, та стална пратилица и мучитељка свију позоришта, пореметила је и на нашој позорници ред позоришних представа, те смо тако у суботу 22. децембра гледали „Чашу воде“ у место „Дон Карлоса.“ Истина, да је за времена јављено, да се не ће давати „Дон Карлос.“ и да тако нисмо ни морали ићи у позориште, али нам је ипак горко нало, што смо морали попити чашу воде у место добра шилера. Тај расположејај учинио је, да нисмо могли уживати као обично у доброј игри наших глумаца, који су дали себи тога вечера доста труда, да би нас само навели, да заборавимо на обећања нам уживање. Узалуд сва муча: нас није могло одбродовољити нити вешто доскакивање у говору Ружића (Болинброк) и Ружићке (Малброва,) нити не баш ватрено и страсно казивани љубавни јади Мешема (Лукић) и Ебигајиле (Л. Маринковићева), па ни прилично безазлено држање и владање краљице Ане (Ј. Маринковићка), која од силних љубавних послова никако да уграби времена за „озбиљне државне (разуми „љубавне“) послове.“ Узалуд све када нам се расположејај душевни није никако могао тако удесити, да оцењујемо представу и игру глумачку у доброј вољи, а никако не бисмо ради, да по нашој злој вољи пресуђујемо рад других људи, па да им тако и нехотиче што на жао учинимо.

— а.

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Загребу.) У народном позоришту у Загребу одређен је за прву половину месеца јануара 1874. овај позоришни ред представа: 1. „30 година из живота једнога карташа.“ — 3. „Мислав.“ опера, у корист управљача опере II. пл. Зајца. — 4. „Кућна капица дра Фауста.“ — 5. „Риголето.“ опера. — 6. „Распикућа.“ — 7. „Нервозни.“ по други пут. — 8. „Риголето.“ опера. — 9. „Тајни агенат.“ (нов). — 10. „Мислав.“ опера. 11. „Марија кћи пуковније.“ — 12. „Дивљан.“ (Wildfeuer). по други пут. — 13. „Боасиска вештица.“ опера. — 14. „Мислав.“ опера. — 15. Кромвелов син.“ (нов).

С И Т Н И Ц Е.

* (Велики кнез руски Алекса.) Трећи син рускога цара, велики кнез Алекса Александровић, који се тек не давно вратио са свога пута око света, добио је налог, да се одмах спрема, да и опет обиђе свет. По томе дакле као да се нису испуниле наде, да ће се цар измирити са својим сином. Размирици тој узрок је то, што се велики кнез Алекса без дозволе својих родитеља потајно оженио придворкињом Александровном Жуковском, нећакињом рускога министра финансије. Цара је јако разљутила та потајна женидба синовљева, па је хтео да је поквари, али младенци осташе верни својој заклетви. Младој жени, која је била у Ници, дође гроф Петар Шувалов, царев повереник, те је стане наговарати, да сама пристаје на уништење брачне везе. Али Шувалов не успе. Млада жена, која је била већ родила мушко дете, рече, да се заклела, да ће бити своје мужу верна, па те заклетве не ће погизити. Кад је то дознао цар, посла свога сина на пут око света, да би га тако вратио на прави пут. Али као да му то није пошло за руком, јер је велики кнез одлучио, да не раскида свога брака с Александровном Жуковском.

* (Лик дра Светозара Милетића.) Ф. Л. Тителбах, професор на новосадској варошкој реалци, издао је лик дра Светозара Милетића. У свом огласу вели: „Наумио сам, да издам тај лик као дрворез. Нато ме је навело особито то, што до сад Срби још немају милетићева лика у онаком облику и величини, као што би приличило, јер литографисани лик, који се до сад продавао по српскоме свету, веома је мали. Лик што сам га израдио, попрече је скоро у природној величини. Израда лику врло је укусна, за то већ јемчи име првог дрворезног завода Г. Паточке у Прагу, где је лик резан. Цену лику ставио сам, што сам могао мању, на име 80 кр. по комаду, јер ја у томе не тражим никакве особите хасне за себе, него само да ми се исплате трошкови. Ако ме општинство српско потпомогне у овоме моме првом поузелку, онда ћу за овим ликом издати ликове још и других знаменитих Срба.“

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

-13. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 7.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 30. ДЕЦЕМБРА 1873.

ПРВИ ПУТ:

ДОН КАРЛОС.

ДРАМА У 5 ЧИНОВА, НАПИСАО ФРИДРИХ ШИЛЕР, ПРЕВЕО Ћ., ЗА СРПСКУ ПОЗОРНИЦУ УДЕСИО А. ХАЋИЋ.

О С О Б Е:

Филип II., краљ шпански	Сајевић.
Јелисавета Валоа, његова жена	Ј. Маринковићка.
Дон Карлос, наследник шпанског престола	Рукић.
Херцегинја Оливарес, прва дворкиња	Л. Маринковићка.
Маркиза Мондекар	Л. Хаџићка.
Принцеза Еболи	Ј. Сајевићка.
Маркиз Поза, витез од Малте	Недељковић.
Херцег Алба	Зорић.
Гроф Лерма, начеоник телесне страже	Петровић.
Херцег Ферија, витез златног руна	Соколовић.
Херцег Медина Сидонија, адмирал	Пешић.
Доминго, краљев духовник	Марковић.
Велики инквизитор краљевине	Лукић.
Дон Људевит Меркадо, телесни лекар краљичин	Божовић.
Паж краљичин	Добриновић.

Више госпођа и великаша. Пажеви. Официри. Телесна стража и различите неме особе.

У понедеоник 31. децембра први пут: „**НОЋ У ОЧИ НОВЕ ГОДИНЕ.**“ Позоришна игра у 1. радњи, од Р. Бенедикса, превео С. Петровић. — Пре тога: „**ГУШЧЕ БУКОВАЧКО.**“ Шалива игра у 1. радњи, с певањем, од Бајара, — А у почетку: „**ПРКОС.**“ Шалива игра у 1. радњи, од Ј. Бенедикса, по-србио др. Ј. Андрејевић, музика од А. Максимовића.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

Поштовани претплатници умољавају се, да би изволели исплатити први део своје претплате или у трговини браће Поповића или у вече на каси.

БОДУЈУ: М. СУБОТИЋ, Н. РАШИЋ, Љ. ЗОРИЋЕВА.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.